

економіки України : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Т.М. Болгар. – Суми : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2009. – 22 с.

3. Васильєва Т. Діагностика банківських криз на основі розрахунку прогнозного індикатора кризи / Т. Васильєва, С. Леонов, О. Афанасьєва // Вісник національного банку України. – 2013. – №11. – С. 22-28.

4. Коваленко В.В. Чопікова Є.В. Місце діагностики в системі антикризового управління сучасними банками / В.В. Коваленко, Є.В. Чопікова // Економіка і суспільство. – 2016. – Випуск 5. – С. 362-366 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/5_ukr/65.pdf

5. Микуляк О.В., Гайдук І.Ю. Діагностика фінансового стану в оцінці вартості капіталу банку / О.В. Микуляк, І.Ю. Гайдук // Молодий вчений. – 2014. – №6(09). – С. 172-175.

6. Тарасевич Н.В. Види та значення комплексної оцінки фінансового стану банку / Н.В. Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Випуск 4 (51). – С. 361-365.

7. Турило А.М. Рейтингова система оцінки фінансового стану комерційного банку / А.М. Турило // Економічні науки. – 2011. – №28. – С. 260-263.

8. Щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України : Методичні рекомендації, схвалені постановою Правління Національного банку України від 06.08.2009 р. №460 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0460500-09&p=1287478900994122>

9. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою SAMELS : положення Правління НБУ від 08.05.2002 №171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1045.6312.0>

*Лазарєва О.В., д.е.н., доцент,
доцент кафедри управління земельними ресурсами,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили*

БІЗНЕС-МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

BUSINESS MODEL OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL LAND-TENURE

Анотація. В статті розкрита сутність бізнес-моделі розвитку сільськогосподарського землекористування. Обґрунтована необхідність зосередження зусиль на розробці схем використання землі територій місцевих рад. Розкриті принципи державної земельної політики. Наголошено на необхідності визначення

нормативної грошової оцінки сільгоспугідь з врахуванням рентоутворюючих факторів в залежності від доходу із застосуванням матеріалів бонітування ґрунтів та їх розташування в залежності від рівня забезпечення ринковою інфраструктурою.

Ключові слова: бізнес-модель, сільськогосподарське землекористування, схеми використання землі, етапи розробки бізнес-моделі, державна земельна політика, грошова оцінка сільгоспугідь.

Abstract. In the article the exposed essence off business model of development of agricultural land-tenure. A reason able necessity of concentration of efforts is on development of charts of the use of earth of local advices. Exposed principles of the public landed policy. It is marked necessity of determination of normative money estimation of farm lands taking into account rent factors depending on a profit with application of materials of bonitet of soil and their location depending on the level of providing a market infrastructure.

Keywords: business model, agricultural land-tenure, charts of the use of earth, stages of developments of business model, public landed policy, money estimation of agricultural lands.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку землекористування безпосередньо пов'язана з необхідністю формування сучасної його моделі з використанням інноваційних чинників функціонування еколого-економічної та соціальної політики використання та охорони незамінного матеріального багатства – землі.

В умовах ринкової економіки, за існування різних форм власності на землю, теоретичні та методологічні основи розвитку сільськогосподарського землекористування не є достатньо дослідженими у фокусі інноваційної бізнес моделі їх функціонування. У цьому зв'язку не підлягає сумніву необхідність формування інноваційних орієнтирів у землекористуванні. Це зумовлено тим, що і досі не створено інфраструктури цивілізованого обігу земель, не вживаються необхідні заходи щодо ведення ефективної політики раціонального землекористування, впродовж тривалого часу використання землі здійснюється переважно без чітко окресленого еколого-економічного та соціального обґрунтування. У зв'язку з цим існує нагальна необхідність вирішення питань, пов'язаних із запровадженням бізнес-моделі розвитку землекористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переорієнтація на інноваційний вектор розвитку сільськогосподарського землекористування в основному окреслилася в останні роки незалежності України. Це яскраво простежується у наукових публікаціях таких вітчизняних вчених як В.В. Горлачук [1], О.І. Котикова [2], А.Я. Сохнич [3], А.М. Третяк [4], О.С. Дорош [5], А.Г. Мартин [6] та багатьох інших.

Так, наприклад, у наукових статтях В.В. Горлачука [3] простежується думка, що подальший розвиток земельної політики необхідно розглядати відповідно до стратегії його розвитку, яка включає збільшення внеску науки і техніки у розвиток економіки землекористування, забезпечення прогресивних перетворень у сфері

матеріального виробництва, підвищення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції на світовому ринку, зміцнення екологічної безпеки землекористування та збереження і розвиток сформованих наукових шкіл тощо.

У працях О.І. Котикової [2] наголошується, інноваційна модель розвитку сільськогосподарського землекористування включає принципи землекористування, форми та методи (типи та підтипи землекористування) використання землі, інструменти та засоби управління формуванням сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах.

В дослідженнях А.М. Третяка [4, с. 60] акцентується увага на тому, що інноваційні аспекти розвитку земельної політики мають першорядне значення для забезпечення стійкого розвитку сільських територій, раціонального управління, добробуту населення та економічних можливостей сільських і міських жителів, а також – для подолання бідності.

Наукові праці А.Я. Сохничка [3] присвячені дослідженню науково-методичних основ та розробці практичних рекомендацій щодо формування механізмів перспективного сільського господарського землекористування в період економічних трансформацій.

Але не зважаючи на значну кількість праць цих авторів, і досі залишається багато не розв'язаних проблем, які б розкривали теоретико-методологічні аспекти формування бізнес-моделі сільськогосподарського землекористування.

Формулювання цілей статті. Тому саме цій проблемі присвячена дана стаття, метою якої є узагальнення та поглиблення теоретичних аспектів впровадження бізнес-моделі землекористування на селі.

Виклад основного матеріалу. У контексті формування ефективного сільськогосподарського землекористування важливе місце належить веденню такого рівня господарювання, коли підвищиться загальний рівень добробуту населення на селі, збільшаться обсяги виробництва та доходів аграріїв, коли підвищення продуктивності праці буде здійснюватись безпечним для довкілля способом. Зазначене може бути досягнуто впровадженню дієвої бізнес-моделі розвитку землекористування на селі.

Поняття бізнес моделі запровадив видатний економіст Йозеф Шумпетер [7]. Згідно з його твердженнями, існують два основні підходи до бізнес-моделей: традиційний та інноваційний. Відповідно до традиційного підходу традиційною є бізнес-модель, яка відповідає визначенню бізнесу як технології. Відповідно до цієї моделі, бізнес зводиться до виконання таких основних функцій, як ведення фінансів, маркетинг, управління кадрами та матеріально-технічне постачання, що передбачають зв'язки із зовнішнім середовищем. Ці блоки утворюють безпосереднє середовище діяльності, тобто мікрорівень.

Інноваційний підхід до ведення бізнесу охоплює діяльність на макрорівні, що складається з економічної, політичної, соціально-культурної та інших сфер. Результати моделі при цьому підході є похідними не від функцій бізнесу, а від ступеня реалізації можливостей, які дає його навколишнє середовище.

В наукових працях Р. Аміта та К. Зотта [8] простежується думка, що бізнес-модель – це опис змісту, структури і операцій шляхом використання бізнес-можливостей.

В роботі П. Тіммерса [9] бізнес-модель трактується як сукупність продуктів, послуг та інформаційних потоків, що включає опис учасників, їх ролей, потенційних та джерел отримання прибутку.

Д. Тіс [10] зазначає, що бізнес-модель формує логіку та чинники, що стимулюють пропозицію цінності для клієнта, структуру прибутків і витрат для підприємств.

М. Морріс [11] вважає, що за допомогою бізнес-моделі відображується сукупність взаємопов'язаних змінних рішень, що формують стратегію підприємства та його економічну характеристику для створення життєздатних переваг для компаній на певних ринках.

А. Афуа [12] трактує бізнес-модель як комплекс дій, методів і часу для їхньої реалізації, які покликані створити найвищу вартість для клієнта.

Відповідно до цих підходів до ведення бізнесу, можна зазначити, що бізнес – це передусім творча діяльність щодо можливостей зовнішнього середовища формувати потенціал підприємницького успіху та методів їх реалізації у практичній діяльності.

Вважаємо, що в сільськогосподарському землекористуванні бізнес-модель має бізнес-модель розвитку сільськогосподарського землекористування – це такий спосіб створення вартості (ведення бізнесу) при здійсненні господарської діяльності на селі, що дозволяє відкрити нові можливості до залучення сільського населення у процес виробництва та забезпечує доступ всіх верств населення до економічних вигод від зростання прибутковості та диверсифікації господарської діяльності.

На підставі зазначеного вище пропонується зосередження зусиль на розробці схем використання землі територій місцевих рад, у рамках яких будуть розроблятися проекти контурно-меліоративної організації території для кожного суб'єкта господарювання на землі, що позитивно впливе на якість та ефективність аграрного виробництва.

Особливістю таких схем буде те, що в них буде простежуватись цілісність стратегії використання земель на території місцевих рад, будуть виявлені невизначеності та ризики передбачуваних і непередбачуваних подій у землекористуванні [13].

Такі схеми використання землі територій місцевих рад стануть основною стратегією для активізації розвитку сільськогосподарського землекористування, сільських територій, мають велике значення для цілей аграрної політики, форм і розвитку її реалізації та ін.

Методологічні та організаційні питання згадуваних схем повинні базуватись на таких принципах, які справляють визначальний характер на його ефективність землекористування.

Так, принцип адаптації процесу управління земельними ресурсами до особливостей виробничих відносин полягає в організації такого управлінського

впливу на земельну ділянку, який передбачає ефективне її використання у відповідності до потреб суб'єкта господарювання згідно з чинним законодавством, що дозволяє досягти сталого гармонійного розвитку землекористування, сприятиме переоцінці економічних інтересів землекористувачів до вимог екологічної безпеки.

Принцип оптимальності дозволить використовувати землю, виходячи з її якісної оцінки та економічної доцільності, створить оптимальні умови для суттєвого збільшення земельно-ресурсного потенціалу, перетворить її на самостійний фактор економічного зростання.

Принцип об'єктивності передбачає достовірність процесу державного регулювання землекористуванням, точну та достовірну інформацію, яка відповідає реальній дійсності. Цей принцип спрямований на забезпечення збалансованості земельних ресурсів з потребами регіону.

Принцип регіоналізму враховує регіональні відмінності процесу управління земельними ресурсами. Важливе значення має інформація про напрямки розвитку територій, які дозволяють адаптувати інтереси регіонів і держави.

Принцип відкритості та прозорості має передбачати те, що всі дії повинні бути зрозумілими, а інформація має бути колегіальною, тобто рішення не приймаються одноосібно, а комплексно.

Треба зазначити, що запропоновані принципи державної земельної політики повинні доповнювати один одного та розглядатись комплексно.

Крім перерахованих вище принципів слід звернути увагу ще на один особливий носій конкурентоспроможності землекористування – нормативну грошову оцінку земель, яка розкриває закономірності її впливу на соціально-економічний розвиток землекористування та ступінь соціально-економічного прогресу; вона є мірилом капіталу у системі ціноутворення сільськогосподарської продукції, є засобом фіскальної політики і виступає в ролі об'єкта інвестування в аграрний сектор.

Функціональне призначення нормативної ціни визначається, насамперед, для диференційованого підходу до розрахунку ставок земельного податку, служить підставою для визначення орендної плати за землю, вона необхідна для забезпечення економічного регулювання купівлі-продажу землі, отримання банківського кредиту під заставу земельних ділянок, встановлення страхових платежів та ін. Нормативна ціна виражає якість і місце розміщення відповідної ділянки землі, виходячи із капіталізованого рентного доходу. Власне, одним з головних факторів, що визначають рентний дохід і нормативну ціну землі є продуктивність землі при інших рівних умовах. Тому конкурентна політика повинна ґрунтуватися на розмірі земельної ренти, як об'єктивного явища, яка справляє безпосередній вплив на ефективність сільськогосподарського землекористування і прискорення науково-технічного прогресу. Зібрана таким чином інформація про нормативну ціну землі є вирішальною підставою чіткого визначення конкурентних переваг тієї чи іншої земельної ділянки, що адекватно відображає її продуктивні сили.

Слід зазначити, що специфіка визначення нормативної ціни, пов'язана з урядовими програмами 90-х років минулого століття, коли в основу її визначення

було покладено матеріали економічної оцінки землі та показники рентного доходу з виробництва зернових культур. Але в нових ринкових умовах господарювання визначення нормативної ціни землі на основі матеріалів економічної оцінки землі позбавлено практичної реалізації.

Таким чином, в основу її визначення потрібно було покласти рентоутворюючі фактори в залежності від доходу, який можна отримати за умов раціонального використання кількісних та якісних характеристик сільськогосподарських угідь в залежності від розміщення вказаних земель у розрізі природно-сільськогосподарського районування України, із застосуванням матеріалів бонітування ґрунтів, а також їх відносного розташування в залежності від рівня забезпечення ринковою інфраструктурою.

Відтак, можна стверджувати, що український аграрний сектор має великі експортні можливості у країни Європейського Союзу. Це фактично єдина галузь вітчизняної економіки, яка має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Перспективними напрямками формування експортно-орієнтованого аграрного виробництва є поглиблення ступеня переробки аграрної продукції, підвищення її якості задля відповідності європейським стандартам, створення умов для загального зростання виробництва сільськогосподарської продукції, удосконалення структури експорту, активізації регулюючої ролі держави спрямованої на підтримку вітчизняного експорту.

При цьому головне призначення бізнес-моделі розвитку сільськогосподарського землекористування – дати цілісну картину конкретного чи то землекористування, чи то аграрного підприємства, узгодити різні точки зору на функціонування аграрного бізнесу. Відтак, ключовими елементами, бізнес-моделі землекористування, що визначають її зміст, є:

- цінність робіт та послуг, що пропонує агропідприємство для зовнішніх користувачів;
- можливі постачальники сировини та матеріалів, що необхідні для ведення бізнесу на селі (невистачаючий посадковий матеріал, добрива та ін.);
- активи, що продукує сільгосппідприємство для створення ціннісних послуг та життєзабезпечення як власної громади, так і зовнішніх користувачів;
- фінансова модель громади села, що визначає як структуру її витрат, так і способи отримання прибутку.

Відтак, основними завданнями бізнес-моделі сільськогосподарського землекористування є наступні:

- отримання цілісної картини життєдіяльності господарства, узгодження різних точок зору на мінливий бізнес, що постійно розвивається;
- здійснення мобілізації капіталів за рахунок інвесторів чи кредиторів, накопичення доходів від продажу та їх використання в поточній діяльності підприємства;
- забезпечення скорочення витрат на виробництво і підвищення рівня якості та

сервісу;

- розробка пакета бізнес-плану за кожним із сегментів ринку сільських територій, що дозволить практично втілити комплексну еколого-економічну та соціальну стратегію розвитку землекористування, в рамках якої будуть вирішуватись питання організації використання землі на засадах прибутковості;

- координація зусиль органів місцевої влади, суб'єктів господарювання на землі, малого і середнього бізнесу, інвесторів, науково-технічних центрів задля виробництва конкурентоздатної продукції і виходу на вітчизняний та світовий ринки.

Отже, можна зазначити, що в сільськогосподарському землекористуванні в рамках бізнес-моделі відображаються всі об'єкти, принципи, процеси, правила виконання операцій, існуюча стратегія розвитку, а також критерії оцінки ефективності функціонування землекористування (рис. 1).

Слід зазначити, що бізнес-моделі розвитку сільськогосподарського землекористування доцільно переходити поетапно. Так, на першому етапі необхідно створити такі умови, які б дозволили позитивно сприйняти аграрні трансформації сільським населенням. З урахування цього, у регіонах країни необхідно запровадити такі пілотні проекти, які забезпечать можливості для більш широкого доступу сільського населення до вигод в агровиробництві. З урахуванням вище зазначеного, сільським громадам необхідно переорієнтуватися на фінансування пілотних проектів, щоб дозволило реалізовувати цілі сільського розвитку на базі громад.

На другому етапі доцільним є поширення успішного досвіду в рамках реалізації пілотних проектів, розробки програм, проектів та перспективних бізнес-моделей розвитку сільськогосподарського землекористування, що створить умови для формування організаційної структури управління землекористуванням. Крім того, вдосконалюватиметься система консультаційної підтримки сільських громад.

На третьому етапі слід здійснити перехід до диверсифікованого розвитку сільських новостворених громад та завершити становлення бізнес-моделі розвитку безпосередньо і самого села, сформувати систему рівного партнерства між такими учасниками бізнесу в сільській місцевості, як держава, інститути громадянського суспільства на селі та безпосередньо землевласники та землекористувачі.

На третьому етапі слід здійснити перехід до диверсифікованого розвитку сільських новостворених громад та завершити становлення бізнес-моделі розвитку безпосередньо і самого села, сформувати систему рівного партнерства між такими учасниками бізнесу в сільській місцевості, як держава, інститути громадянського суспільства на селі та безпосередньо землевласники та землекористувачі.

З урахуванням вищевикладеного можна стверджувати, що вітчизняна модель розвитку сільськогосподарського землекористування потребує всебічної модернізації, здійснюваної на соціально-еколого-економічних засадах. Відтак, модернізація має здійснюватись з урахуванням оновлення матеріально-технічних засобів, гармонізації розподільчих відносин та супроводжуватись реалізацією та нарощуванням творчого потенціалу людей, які беруть участь у сільськогосподарському виробництві, що призводить до збільшення його загальної результативності.

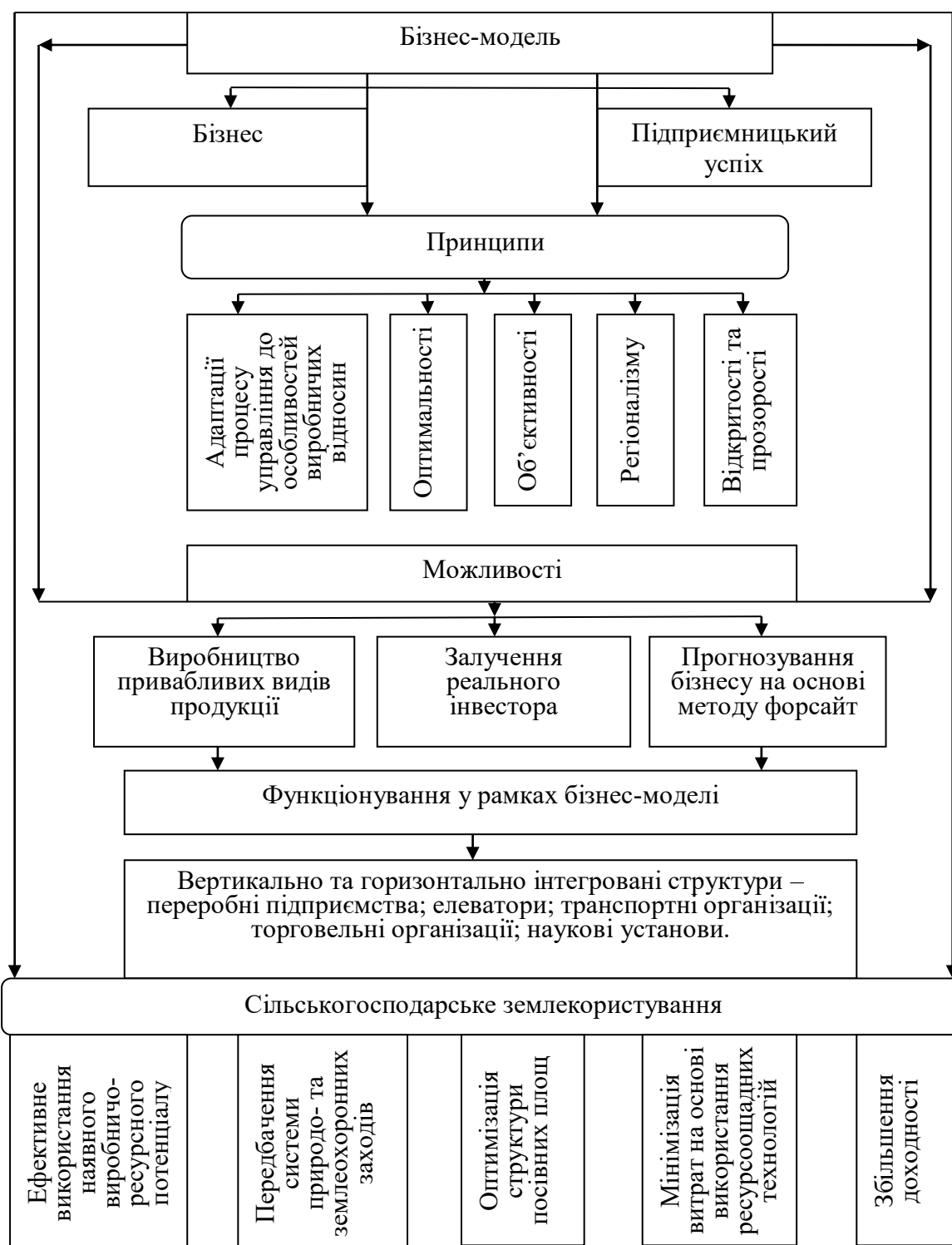

Рис. 1. Структура бізнес-моделі розвитку сільськогосподарського землекористування

Джерело: Складено автором.

Кінцевою метою впровадження бізнес-моделі сільськогосподарського землекористування має стати забезпечення доступу всіх верств сільського населення до економічних вигод від зростання прибутковості та диверсифікації господарської діяльності, що дасть можливість створити міцну взаємодію всіх суб'єктів виробництва матеріальних благ і послуг на території господарств з метою адаптації

навколишнього середовища до задоволення потреб селян. Такий підхід відкриває нові можливості до повноцінного залучення сільського населення у процес агровиробництва, до подолання диспропорцій у ньому та збалансування на цій основі його структури.

Отже, бізнес-модель розвитку сільськогосподарського землекористування дозволить створити умови для зростання загального рівня продуктивності аграрного сектору на засадах сталості при гармонійному поєднанні різних галузей сільського господарства і типів господарств, що відкриє нові можливості для раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу та створить умови рівного доступу інновацій у сфері агробізнесу, фінансів та ринкової інфраструктури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що бізнес-модель розвитку землекористування має забезпечити доступ всіх верств сільського населення до економічних вигод від зростання прибутковості та диверсифікації господарської діяльності, що дозволить відкрити нові можливості до повноцінного залучення сільського населення у процес агровиробництва.

Крім того, зосередження зусиль на розробці схем використання землі територій місцевих рад дозволить розробляти проекти контурно-меліоративної організації території для кожного суб'єкта господарювання на землі в межах територіальної громади.

Стратегічні орієнтири розвитку сільськогосподарського землекористування мають базуватись на дотриманні таких принципів як принцип адаптації процесу управління земельними ресурсами до особливостей виробничих відносин, принципи оптимальності та регіоналізму, принцип відкритості та прозорості.

Для забезпечення ефективного функціонування бізнес-моделі розвитку сільськогосподарського землекористування в основу визначення нормативної грошової оцінки сільгоспугідь потрібно було покласти рентоутворюючі фактори в залежності від доходу із застосуванням матеріалів бонітування ґрунтів, а також їх відносного розташування в залежності від рівня забезпечення ринковою інфраструктурою.

Бізнес-моделі розвитку сільськогосподарського землекористування дозволять забезпечити виробництво привабливих видів продукції, залучити реального інвестора та прогнозувати бізнес на основі форсайт методів.

Функціонування бізнес-моделей в рамках сільськогосподарських землекористувань сприятиме ефективному використанню наявного виробничо-ресурсного потенціалу, передбаченню системи природо- та землеохоронних заходів, оптимізації структури посівних площ, мінімізації витрат на основі використання ресурсоощадних технологій та збільшенню доходності суб'єктів господарювання на землі.

Перспективи подальших досліджень мають базуватись на висвітленні стратегії розвитку сільськогосподарського землекористування на засадах корпоративної форми організації виробництва на селі.

Список використаних джерел

1. Горлачук В.В. Теоретичні основи формування інноваційної моделі землекористування / В.В. Горлачук, О.В. Лазарева, О.М. Білоусов // Бізнес-навігатор. – 2012. – №1 (27). – С. 152-156.
2. Котикова О.І. Теоретичні засади формування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування / О.І. Котикова // Сталий розвиток економіки. – 2012. – №5 (15). – С. 9-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://archive.nbuv.gov.ua.pdf>
3. Сохнич А.Я. Філософські та прикладні аспекти природокористування : монографія / А.Я. Сохнич. – Львів : Ліга-Прес, 2011. – 216 с.
4. Третяк А.М. Основні напрямки змін та удосконалення державної земельної політики в Україні / А.М. Третяк // Національна безпека і оборона. – 2009. – №3. – С. 58-63 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://dea.gov.ua>
5. Дорош О.С. Еколого-економічні засади розвитку землекористування сільських територій / О.С. Дорош // Агросвіт. – 2012. – №20. – С. 2-5.
6. Мартин А.Г. Управління земельними ресурсами : пріоритетні завдання на сучасному етапі реформ / А.Г. Мартин // Землевпорядний вісник. – 2008. – №2. – С. 30-36.
7. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й.А. Шумпетер : [предисл. В.С. Автономова; пер. с нем. В.С. Автономова, М.С. Любского, А.Ю. Чепуренко]. – М. : Эксмо, 2007. – 864 с.
8. Amit R., Zott C. Exploring the fit between business strategy and business model : implications for firm performance / R. Amit, C. Zott [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.insead.edu/facultyresearch/research/details>
9. Timmers P. Business models for electronic markets / P. Timmers // Electronic Commerce in Europe. – 1998. – №8. – P. 1-6.
10. Teece D.J. Business Models, Business Strategy and Innovation / D.J. Teece // Long Range Planning. – 2010. – №43 (2/3). – P. 172-194.
11. Morris M., Schindehutte M., Allen J. The entrepreneur`s business model : toward a unified perspective / M. Morris, M. Schindehutte, J. Allen // Journal of Business Research. – 2005. – №58 (6). – P. 726-735.
12. Afuah A., Tucci C. Internet Business Models and Strategies / A. Afuah, C. Tucci. – Boston : McGraw Hill, 2003.
13. Розвиток сільських територій : монографія/ В.В. Горлачук, О.Б. Кузьменко, Ю.І. Яремко, Б.П. Кузьменко, О.В. Лазарева та ін.; за ред. В.В. Горлачука – Миколаїв : Гліон, 2015. – 382 с.